

فرهنگ سازی تلویزیونی با تاکید بر جایگاه هنر برای کودکان و نوجوانان، مورد شناسی شبکه بهارستان تاجیکستان

الهه کسمایی^{۱*}، سعدالله رحیم اوف^۲

^۱ (نویسنده مسئول) گروه فلسفه فرهنگ، بخش رسانه آکادمی علوم جمهوری تاجیکستان، دوشنبه، تاجیکستان. elahekasmaeie@gmail.com
^۲ گروه فلسفه فرهنگ، بخش رسانه آکادمی علوم جمهوری تاجیکستان، دوشنبه، تاجیکستان. meseditorjournals@gmail.com

چکیده

فرهنگ، نقشی محوری در حیات اجتماعی و اقتصادی جوامع مختلف دارد و به معنای مجموعه‌ای از ارزش-های اجتماعی است که در جوامع مختلف به مرور ساخته شده و به نسل‌های بعد منتقل می‌شوند. امروزه، رسانه‌ها تبدیل به یکی از مهمترین ابزارهای انتقال فرهنگی شده‌اند. اکثر قریب به اتفاق انسان‌ها در تعامل با رسانه‌ها هستند و حدود یک‌سوم اوقات بیداری ما صرف بهره‌مندی از رسانه‌ها می‌شود. وسایل ارتباط جمعی مهمترین شاخصه جامعه مدرن به شمار می‌آیند و شامل رادیو، تلویزیون، سینما، نشریات و اینترنت، هستند. در این میان نقش رسانه‌های تصویری و به خصوص تلویزیون نسبت به سایر رسانه‌ها برجسته‌تر است و در مقایسه با دیگر رسانه‌ها از مطلوبیت بیشتری برخوردار است. این امر به خصوص آنجا تحقق می‌یابد که کودکان به عنوان متقاضیان جدی برنامه‌های تلویزیون مطرح هستند. در این میان کاربست هنر و هنرهای تصویری نقش محوری در این فرهنگ‌سازی در کودکان و نوجوانان دارد. در این تحقیق، فرایند فرهنگ‌سازی توسط تلویزیون کودک تاجیکستان (بهارستان) با ارائه مواردی، مانند: فرهنگ دیداری، فلسفه رسانه، تلویزیون کودک، بررسی شده است. روش تحقیق در این پژوهش، مطالعات اسنادی کتاب‌های فارسی، انگلیسی، تاجیکی و روسی درباره تلویزیون کودک و نوجوان است و مصاحبه هدایت شده با کارمندان و مدیریت شبکه بهارستان و بازدید از این شبکه و مشاهده حدود ۱۴ ماه برنامه‌های تلویزیون بهارستان در سال‌های ۲۰۱۲ و ۲۰۱۳ بوده، که ۶ ماه از این بازبینی تحلیل شده است؛ همچنین از پرسشنامه محقق ساخته برای سنجش تاثیر فرهنگ‌سازی شبکه بهارستان بر کودکان فارسی‌زبان ایران، تاجیکستان و افغانستان استفاده شده است. یافته‌های تحقیق حاکی از تاثیر هنرهای تصویری از طریق نهادینه سازی ارزش‌های فرهنگی نقشی مهمی در فرهنگ‌سازی تلویزیونی در کودکان و نوجوانان دارد.

هدف پژوهش:

۱. واکاوی نقش تلویزیون در فرهنگ‌سازی در گروه سنی کودک و نوجوان.
۲. بررسی چگونگی فرهنگ‌سازی تلویزیونی با تاکید بر جایگاه هنر در کودکان و نوجوانان.

سوال پژوهش:

۱. تلویزیون به عنوان یک رسانه تصویری چه نقشی می‌تواند در فرهنگ‌سازی در کودکان و نوجوانان داشته باشد؟
۲. تلویزیون بهارستان، چه فلسفه بنیادینی برای فرهنگ‌سازی در کودکان و نوجوانان دارد؟

اطلاعات مقاله

مقاله پژوهشی

شماره ۳۹

دوره ۱۷

صفحه ۳۵۳ الی ۳۶۶

تاریخ ارسال مقاله: ۱۳۹۸/۰۹/۰۷

تاریخ داوری: ۱۳۹۸/۱۱/۱۰

تاریخ صدور پذیرش: ۱۳۹۹/۰۲/۱۲

تاریخ انتشار: ۱۳۹۹/۰۹/۰۱

کلمات کلیدی

هنر،
کودک و نوجوان،
فرهنگ سازی تلویزیونی،
شبکه بهارستان،
تاجیکستان.

ارجاع به این مقاله

کسمایی، الهه، رحیم اف، سعد الله. (۱۳۹۹). فرهنگ سازی تلویزیونی با تاکید بر جایگاه هنر برای کودکان و نوجوانان، مورد شناسی شبکه بهارستان تاجیکستان. هنر اسلامی، ۱۷(۳۹)، ۳۵۳-۳۶۶.

doi dx.doi.org/10.22034/IAS.2020.254751.14251

مقدمه

امروزه رسانه‌ها یکی از ابزارهای مهم قدرت محسوب می‌شوند و نظام‌های اقتصادی و سیاسی در جهان با به کنترل گرفتن رسانه‌ها و هدایت آن‌ها، سعی در پیشبرد اهداف خود دارند. یکی از مهمترین کارکردهای رسانه‌ها کمک به روند فرهنگ‌پذیری است. فرهنگ‌پذیری به جریان انتقال اندیشه‌ها، هنجارها، باورها، معیارها و نمونه‌های رفتاری موجود در فرهنگ جامعه به افراد جامعه گفته می‌شود. فلسفه بنیادین تلویزیون کودک و نوجوان، تربیت کودک و نوجوان برای زندگی بهتر است. زندگی که در آن کودک با حال خوب بتواند مراحل رشد و پذیرش فرهنگی را طی کند، آموزش ببیند، اجتماعی شود و در نهایت از جهان‌بینی صحیحی برخوردار شود. فرهنگ در چهارچوبی مردم‌شناختی یا جامعه‌شناختی، مفهومی فراگیر است که مجموعه نگرش‌ها، اعتقادات، آداب و رسوم، عرف‌ها، ارزش‌ها و اعمالی را توصیف می‌کند که در هر گروهی مشترک یا مطرح است. فرهنگ‌ها در هر مقطعی از تاریخ با تکوین ابزار و تکنیک‌های جدید بیانی در یک روند محتوم بازآفرینی می‌شوند، زمانی برای گفتار، محتوایی خاص از محاوره و افکار عامه را شکل می‌داد، اینک رسانه‌های بصری مانند تلویزیون شکل و محتوای ویژه و غیر قابل تفکیک خود را به افکار و بیان عامه تحمیل می‌کنند؛ همین تحمیل، فرهنگ‌ساز است و نوع تلقی آدم‌ها را تشکیل می‌دهد. تحقیقات نشان می‌دهد که افراد، به‌ویژه در سنین کودکی و نوجوانی، بیشترین وقت خود را صرف تماشای تلویزیون می‌کنند. گرچه این احتمال وجود دارد که تلویزیون افراد را کاهل و منفعل بار آورد و یا با مسائلی نظیر خشونت و پرخاشگری آشنا سازد، اما نمی‌توان بروز این پدیده‌ها را تنها به تماشای زیاد تلویزیون نسبت داد. با این وجود تأثیر پیام این ابزار قدرتمند بر افکار عمومی و عملکرد آن‌را، بویژه از نظر تربیتی و جامعه‌پذیری نباید از نظر دور داشت. در عصر ارتباطات جهانی از آنجا که مردم به طور مستمر در معرض پیام‌های ارتباطی هستند آزمون محتوای ابزار ارتباطی اهمیت ویژه‌ای دارد زیرا این محتوا است که تأثیر شگرفی بر شناخت و درک مردم از جهان می‌گذارد. تلویزیون، در درجه نخست به عنوان منبعی برای سرگرمی استفاده می‌شود اما در کنار این ویژگی، منبعی است برای به دست آوردن اطلاعات است. تلویزیون با پخش منظم اخبار، اطلاعات را صراحتاً ابلاغ می‌کند و از طریق مجموعه برنامه‌های مستند، چیزهای زیادی به ما می‌آموزد. از این رو به بررسی نقش و کارکرد اصلی رسانه‌ها در فرهنگ‌سازی و آگاهی بخشی به تمام جامعه بشری و اهمیت و تأثیر این موضوع بر فرهنگ‌سازی کودکان و نوجوانان از طریق تلویزیون بر در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت.

بررسی پیشینه پژوهش حاضر نشان می‌دهد تاکنون اثر مستقلی با این عنوان به رشته تحقیق در نیامده است. با این حال آثاری به بررسی نقش رسانه‌ها در فرهنگ‌پذیری نگاشته شده است. مقاله‌ای با عنوان «تلویزیون و آثار تربیتی آن» به قلم سید احمد بیان معمار (۱۳۷۹) به رشته تحریر در آمده است که نویسنده در آن بر ویژگی‌هایی چون آشکارسازی وقایع، یادگیری تصادفی نقش مهمی در تربیت دارد. با این حال در این اثر به مسئله کودک و نوجوان پرداخته نشده است. مقاله‌ای دیگر با عنوان «بررسی تأثیر تلویزیون بر کودکان» توسط قاسم جوکار نوشته شده است (۱۳۸۶). بنابراین نگارنده بر آن است تا با یک مطالعه میدانی و دقیق و با تکیه بر جامعه آماری به بررسی مسئله فرهنگ‌سازی تلویزیون و نقش آن بر کودکان با تکیه بر تلویزیون بهارستان تاجیکستان بپردازد.

روش تحقیق در این پژوهش، توصیفی و تحلیلی با رویکرد کمی و کیفی است. با تکیه بر شیوه مطالعات اسنادی، مصحبه و بازدید است. کتاب‌های فارسی، انگلیسی، تاجیکی و روسی درباره تلویزیون کودک و نوجوان است و مصاحبه

هدایت شده با کارمندان و مدیریت شبکه بهارستان و بازدید از این شبکه و مشاهده حدود ۱۴ ماه برنامه‌های تلویزیون بهارستان در سال‌های ۲۰۱۲ و ۲۰۱۳ بوده، که ۶ ماه از این بازبینی مورد تحلیل قرار گرفته است و همچنین از پرسشنامه محقق ساخته برای سنجش تاثیر فرهنگ‌سازی شبکه بهارستان بر کودکان فارسی زبان ایران، تاجیکستان و افغانستان استفاده شده است. پرسشنامه محقق ساخته در بین کودکان و نوجوانان مهاجر ایرانی و افغان در تاجیکستان توزیع شد. نمونه مورد بررسی نیز، دانش‌آموزان مدرسه ایرانی امام جعفر صادق در شهر دوشنبه بودند. تعداد نمونه مورد بررسی، ۱۵۷ نفر بود که ۵۸ نفر به پرسشنامه پاسخ دادند. حدود ۱۴ ماه حضور مداوم بین سال‌های اول و دوم دانشجویی در تاجیکستان تلویزیون بهارستان را تماشا کردم. ۶ ماه از این زمان به صورت تحقیقی، کامل و به تفکیک یادداشت برداری شد. یادداشت‌ها شامل: ساختار، حضور کاراکترها، تأمین و تولیدی، جدول پخش (کنداکتور) تفکیک گروه مخاطب خردسال و کودک و نوجوان، مناسبت‌های ویژه و سایر موارد بود. جدول تحلیل و درصدگیری در ادامه این بخش به همراه پرسشنامه محقق ساخته برای کودکان مهاجر در مدرسه ایرانیان در شهر دوشنبه توسط کودکان و نوجوانان ایرانی و افغان پاسخ داده شد که تحلیل و برآورد آن نیز در همین بخش در قسمت کودکان مهاجر و تلویزیون بهارستان ارائه شده است.

۱. فرهنگ‌پذیری

برای شناخت فرهنگ‌پذیری و فرایند آن، آگاهی نسبی از مفهوم فرهنگ و چگونگی آن ضروری است. در خصوص مفهوم یا اصطلاح فرهنگ نظریات متعددی وجود دارد. نخستین فردی که فرهنگ را از تعریف کلاسیک آن خارج کرد و مترادف با تمدن به کار گرفت، «ادوارد بانت تاپور» مردم‌شناس انگلیسی بود که با انتشار کتاب فرهنگ ابتدایی فرهنگ را مجموعه‌ای کامل شامل: دانش، عقاید، هنر، اخلاق، قانون، آداب و رسوم و توانایی که بشر به عنوان عضوی از جامعه آنها را اخذ می‌کند، معنا کرد (پژوهنده، ۱۳۷۴: ۶۵). فرهنگ در یک تعریف کلی عبارتست از کلیه باورها، ارزشها، هنجارها، زبان و ساختارهای انسانی (انورالخولی، ۱۳۸۱: ۱۴). به دیگر سخن، همه داشته‌ها، یافته‌ها و توانایی‌های انسان اجتماعی در قالب مفهوم فرهنگ جای می‌گیرد و به عادات یا کارکردهای تکرارپذیر و مقبول انسان در جامعه اطلاق می‌گردد (رضوی، ۱۳۶۸: ۲). با این تفاسیر فرهنگ در هر جامعه‌ای دارای ویژگی‌های منحصر به فردی است. در عین حال با توجه به ویژگی پویایی فرهنگی و ناپیدا بودن آن فرهنگ در جوامع مختلف همواره در حال تغییر و دگرگونی است، بنابراین جوامع برای تثبیت برخی از انگاره‌های فرهنگی حیاتی خود سعی در تقویت فرهنگ‌پذیری در درون جوامع خود دارند.

انسان‌ها در جوامع مختلف بشری به دلیل داشتن باورها و ارزش‌های ویژه و رایج در هر جامعه‌ای، دارای زیرمجموعه‌های متفاوتی از مؤلفه‌های فرهنگی می‌باشند که مخصوص جوامع آن‌ها بوده و هنجارها و معیارهای منحصر به فرد را برای انسان‌هایی که در چنین جوامعی زندگی می‌کنند، دیکته می‌کنند. کلیه این قبیل موارد را خرده فرهنگ می‌گویند (قاسمی و کشکر، ۱۳۹۱: ۲۱).

واژه فرهنگ‌پذیری در اواخر قرن نوزدهم به مفهوم عاریت گرفتن فرهنگی وارد ادبیات علوم اجتماعی گردید. فرهنگ‌پذیری عبارت از رواج پدیده‌هایی است که در اثر تماس مستقیم و مداوم بین گروه‌هایی از افراد با فرهنگ‌های مختلف به وجود می‌آید، پدیده‌هایی که از مدل‌های فرهنگی یک یا دو گروه نشأت گرفته است (روح الامینی، ۱۳۹۰: ۹۸).

فرهنگ‌پذیری اشاره به تغییراتی دارد که در فریاند سازگاری با متغیرهای جدید در زندگی ایجاد می‌شود. این فرایند بر سلامت روان افراد جامعه مؤثر است (ایمان، مرادی، ۱۳۸۸: ۱۵۰). رسانه‌های جمعی مانند اینترنت، تلویزیون، فیلم، روزنامه و رادیو در جوامع بر فرهنگ تأثیر به‌سزایی دارند و موجب تغییر و تحولات شگرفی در باورها و اعتقادات و نهایتاً فرهنگ افراد می‌گردند (کاشف، ۱۳۹۰: ۷۸). بنابراین فرهنگ‌پذیری در جوامع مختلف تبدیل به یکی از برنامه‌های کلانی شده است که توسط ارگانها و نهادهای اساسی جامعه دنبال می‌گردد.

۲. مختصات تلویزیون بهارستان تاجیکستان

این تلویزیون در سال ۱۹۵۶ در شهر دوشنبه توسط بنیاد مرکزی تکنیکی تأسیس شد و بعد از ۳ سال، تلویزیون در آن کشور به بهره‌برداری رسید. این پژوهشگاه دولتی، تجهیزات آن از سن پترزبورگ آورده شد. کمیته از ۲۴ مارس ۱۹۶۹ مرکز رادیو و تلویزیون شهر دوشنبه تأسیس گردید. مرکز صنعت‌های ادیوویزیونالی تلویزیون دایر بر رادیو و سینما مرکز ملی تاجیکستان با قرار حکومت تاجیکستان از ۲۶ دسامبر ۱۹۹۸ در نزد کمیته تأسیس یافته است که هدف آن تربیت و تکمیل افراد جامعه بود (۲۲۲؛ ۲۰۱۱، Moses and Abdakahhor). سال‌های ۲۰۰۰ تا ۲۰۰۵ در تاجیکستان، نظام نو تلویزیون و رادیو به وجود آمد. در برابر رسانه‌های دولتی، ۲۹ عدد رسانه‌های غیر حکومتی و خصوصی به فعالیت آغاز گردید، که یک حکم‌رانی در فضای رسانه کشور به انجام رسیده، دوران رقابت شروع شد، ولی از سال ۲۰۰۵ مرحله اساسی تحولات جدی در زمان راهبردی رئیس کمیته اسدالله رحمانوف شروع گردید. در این مرحله با دستگیری بی‌واسطه پرزیدنت تاجیکستان در یک مدت کوتاه مؤسسه دولتی تلویزیون سفینه، بهارستان، جهان‌نما، رادیو آواز و فرهنگ که برای هم‌وطنان برون‌مرزی برنامه‌ها تهیه می‌کند، فعالیت خود را آغاز کرد. قابل ذکر است ۲۶ ایون ۲۰۰۶ تاجیکستان یکی از اولین‌ها در منطقه در پخش برنامه‌های دیجیتال است. حجم پخش برنامه‌ها از ۹ تا به ۱۸ ساعت رسید. امروزه تلویزیون تاجیکستان ۹۹،۹۷ درصد اهالی جمهوری را فرا می‌گیرد. با ماهواره MI-1 ساکنان آسیا و اروپا از ژاپن تا فرانسه و قسمتی از آفریقا می‌توانند تلویزیون تاجیکستان را تماشا کنند و در این روند کمیته رادیو و تلویزیون تاجیکستان نقشه دارد در آینده تلویزیون ورزشی، سینما و موسیقی را تأسیس کند (Moses and Abdakahhor, ۱۱۱؛ ۴۴۴).

ساختار در شبکه بهارستان در دو شکل تأمین و تولیدی است. برنامه‌های تأمین (خارجی) اغلب فیلم‌های داستانی، فیلم‌های سینمایی، کمدی خانوادگی، انیمیشن، مستند و ترانه‌های آموزش زبان انگلیسی می‌باشد، که بیشتر از تولیدات تلویزیونی و سینمایی کشورهای آمریکا، روسیه، ژاپن و هند تأمین می‌شود. برنامه‌های تولیدی (داخلی) شامل گزارش، مستند، اخبار، مسابقه و برنامه‌های گفتگو محور و مجموعه‌های ترکیبی می‌باشد. براساس مشاهدات محقق در موارد ذیل، به عنوان خصوصیات عمومی شبکه‌های تلویزیونی در شبکه بهارستان مشاهده شد که ریتم و رنگ و موسیقی و در کل ساختار دیداری و زیبایی‌شناسی تلویزیون بهارستان نسبت به دیگر شبکه‌ها در تاجیکستان بهتر است. انیمیشن‌های پرترفدار و بازاری که مدام از بهارستان پخش می‌شود بر دریافت‌های نژادی کودکان و نوجوانان به مرور زمان تأثیر خواهند گذاشت. چگونگی اختصاص نوع میکروفن برای برنامه‌ای خاص از اصول اولیه و حرفه‌ای در تولید تلویزیون است اما در بهارستان گاه به راحتی رعایت نمی‌شود، مثلاً مجموعه گفتگو محور درد دل، برای کودکان و نوجوانانی که در صحنه حضور دارند از میکروفن دستی استفاده می‌شود. میکوفن دست به دست می‌گردد و هر کودک که می‌خواهد صحبت کند، میکروفن به او داده می‌شود. این انتقال میکروفن باعث وقفه در برنامه می‌شود و جابه‌جایی

باعث ایجاد نویز و خش خش می‌شود، در حالی که با استفاده از بوم این مشکل به راحتی حل می‌شود. در کارهای دیگر که در فضای خارجی ضبط می‌شود معمولاً از بادگیر میکروفن استفاده نمی‌شود که باعث به وجود آمدن مشکل در صدا می‌شود. کم و زیاد شدن اندازه صدا در پخش زیاد اتفاق می‌افتد. قطع شدن تصویر و سیاهی فرستادن روی آنتن هم زیادتر از حد معمول است. در مورد تصویر یکی از مهمترین مسائل اینکه: از فیلترهای تصویری به جا استفاده نمی‌شود مثلاً یکی از عادی ترین فیلترها فیلتر ND است که کمتر استفاده می‌شود.

براساس مشاهدات محقق در موارد ذیل، به عنوان خصوصیات عمومی شبکه‌های تلویزیونی در شبکه بهارستان مشاهده شد که ریتم و رنگ و موسیقی و در کل ساختار دیداری و زیبایی‌شناسی تلویزیون بهارستان نسبت به دیگر شبکه‌ها در تاجیکستان بهتر است. انیمیشن‌های پرطرفدار و بازاری که مدام از بهارستان پخش می‌شود بر دریافت‌های نژادی کودکان و نوجوانان به مرور زمان تأثیر خواهند گذاشت. چگونگی اختصاص نوع میکروفن برای برنامه‌ای خاص از اصول اولیه و حرفه‌ای در تولید تلویزیون است اما در بهارستان گاه به راحتی رعایت نمی‌شود، مثلاً مجموعه گفتگو محور درد دل، برای کودکان و نوجوانانی که در صحنه حضور دارند از میکروفن دستی استفاده می‌شود. میکوفن دست به دست می‌گردد و هر کودک که می‌خواهد صحبت کند میکروفن به او داده می‌شود. این انتقال میکروفن باعث وقفه در برنامه می‌شود و جابه جایی باعث ایجاد نویز و خش خش می‌شود، در حالی که با استفاده از بوم این مشکل به راحتی حل می‌شود. در کارهای دیگر که در فضای خارجی ضبط می‌شود معمولاً از بادگیر میکروفن استفاده نمی‌شود که باعث به وجود آمدن مشکل در صدا می‌شود. کم و زیاد شدن اندازه صدا در پخش زیاد اتفاق می‌افتد. قطع شدن تصویر و سیاهی فرستادن روی آنتن هم زیادتر از حد معمول است. در مورد تصویر یکی از مهمترین مسائل این که: از فیلترهای تصویری به جا استفاده نمی‌شود مثلاً یکی از عادی ترین فیلترها فیلتر ND است که کمتر استفاده می‌شود.

تلویزیون بهارستان بر اساس فصل، تولیدها و گزارش‌های خود را تغییر می‌دهد، به این شکل که در فصل‌های سرد زمستان و پاییز تصاویر بیشتر استودیویی و داخلی است و در فصل تابستان و اواسط بهار تصاویر بیشتر خارجی است و مجریان و گزارشگران با توجه به اتمام سرما و برف و یخ بندان در پارک‌ها، خیابان‌ها یا روبروی ساختمان‌های معروف شهر دوشنبه برنامه اجرا یا گزارش تهیه می‌کنند.

۳. بررسی نقش تلویزیون بهارستان در فرایند فرهنگ‌پذیری کودکان و نوجوانان

واکاوی مختصات محتوایی و زمانی برنامه‌های تلویزیونی شبکه بهارستان در بردارنده نکاتی در خصوص فرهنگ‌پذیری به واسطه مشاهده برنامه‌های تلویزیونی است. جدول پخش یا به اصطلاح تلویزیونی: کندکتور پخش در شبکه بهارستان ادغامی است، خردسال، کودک و نوجوان با هم پخش می‌شود. تفکیک ساعات پخش برای مخاطب بسیار مهم است. تکرار پشت سر هم و نزدیک به هم برنامه‌ها در شبکه بهارستان باعث می‌شود: کندکتور پخش، کندکتوری تکرار شونده و با فاصله نزدیک به هم تبدیل شود. به همین دلیل کندکتور، کندکتوری قالبی است که برای مخاطب به راحتی قابل پیش‌بینی است و این پیش‌بینی گاه آن شوق پیگیری کودکان و نوجوانان را کم می‌کند.

آنچه در نگاه اول در کندکتور پخش تلویزیون بهارستان به چشم می‌خورد، سطح اختلاف بین زیبایی‌شناسی برنامه‌های تأمینی و تولیدی است. مجموعه‌های داستانی، انیمیشن‌ها و فیلم‌های سینمایی خارجی از ساختار و امور فنی خوبی

برخوردار است. زیبایی شناسی کودک و نوجوان در آن رعایت شده است. استفاده از تنوع رنگ و نور و مونتاژ به خوبی در آن‌ها قابل مشاهده است و همین مورد باعث می‌شود، نقاط ضعف برنامه های تولیدی داخل تاجیکستان بیشتر به چشم آید. برخی برنامه‌های تولیدی حتی اصول اولیه یک تدوین ساده مثل رعایت خط فرضی یا استفاده صحیح از اینسرت را ندارد. صداها اغلب با میکروفن دوربین گرفته شده است و سخت شنیده می‌شود. به خصوص در تصویرهای خارجی غیر استودیویی. اگر در تلویزیون‌های تاجیکستان تصاویر یا صدا قطع شود و لحظاتی سیاهی یا سکوت روی آنتن باشد به دلیل تکرار طبیعی به نظر می‌رسد. برنامه‌سازی کودک و نوجوان در تلویزیون، برنامه‌سازی مبتنی بر اخلاق است. یعنی در هر شرایطی به شان و حقوق کودکان باید احترام گذاشته شود، در مصاحبه‌ها و تهیه گزارش‌ها در باره کودکان، باید توجه خاصی به حق هر کودک برای حفظ حریم خصوصی و مسائل محرمانه آنان شود. در تهیه گزارش‌هایی که نتایج احتمالی سیاسی، اجتماعی و فرهنگی خاصی دارد، باید با کسانی که به شرایط کودک نزدیک‌تر هستند و قادر به ارزیابی بهتر این شرایط هستند، مشورت شود. از نشان دادن تصویری که کودک را در معرض خطر قرار دهد، خودداری کرد. کودکان را نباید در معرض خطر یا تحقیر قرار داد و درد و رنج ناشی از حوادث تلخ را در آنان زنده کرد. از تبعیض در انتخاب کودکان به دلیل جنسیت، نژاد، سن، دین، موقعیت، تحصیلات یا توانایی‌های جسمی برای مصاحبه پرهیز کرد. کودکان و نوجوانان را نباید وادار کرد که کاری را انجام دهند که مایل نیستند، قصد و هدف مصاحبه با کودک و سرپرست او درمیان گذاشته شود و اجازه گرفته شود. مکان مصاحبه و برنامه‌سازی ویژه کودک و نوجوان مهم است، کودک باید احساس راحتی بکند و بدون هیچ‌گونه فشار بیرونی و از جمله فشار از سوی مصاحبه‌کننده قادر به بیان داستان خود باشند. برنامه‌سازی کودک و نوجوان باید طبقه‌بندی کودکان یا توصیفات که آنان را در معرض تلافی جوئی‌های منفی قرار می‌دهد، دوری کند (یونیسف، ۲۰۱۲: ۵). در تلویزیون بهارستان در برخی گزارش‌ها و برنامه‌هایی چون: درد و دل و مستندهایی درباره کودکان بی‌سرپرست به این اصول کمتر توجه شده است.

تولید گفتمان‌های درست، سنجیده و علمی نیازمند برخورداری از فلسفه بنیادین است. تا زمانی که ندانیم چه نوع کودکی را می‌خواهیم و چه نوع کودکی را تاجیکی می‌دانیم، نمی‌توانیم گفتمان‌های درستی فراهم کنیم. توانایی افراد در نسبت دادن واژگان برای تصورات یک منشأ قدرت است، با این وجود علت بدفهمی بالقوه میان فرستنده و گیرنده نیز معین است و شکست ارتباط را در پی دارد (حسنی، ۱۳۸۸: ۵۷).

۱.۳. حقوق کودک و تلویزیون بهارستان

بر طبق پیمان‌نامه حقوق کودک و نوجوان، حفظ حریم خصوصی و حمایت از کودکان در قالب رسانه‌ها حق همه کودکان است، این امر همواره باید ضمن تصویر گرفتن از کودکان در نظر گرفته شود. چهره آن دسته از کودکانی که در معرض خطر هستند از جمله قربانیان سوء استفاده جنسی کودکان، اچ آی وی مثبت و کودکانی که متهم یا محکوم به جرمی شده‌اند، هرگز نباید نشان داده شود. گزارشگرها برای آن‌که نوع بهتر ارتباط را بدانند، نیاز به آموزش ارتباط و سوال کردن دارند (یونیسف، ۲۰۱۲: ۵). ویژه برنامه‌های سالگرد استقلال، روز ارتش، نوروز، روز مادر، گشایش مدارس و سال نو مسیحی از برنامه‌هایی بود که در زمان بازبینی‌ده شده. در ویژه برنامه‌های نوروز ارتباط بین نسل‌ها خوب نمایش داده شد، حرمت آنان پاس داشته شد و به کودکان یادآوری شد که همواره به بزرگترها احترام بگذارند، یکی از مهمترین مسائل فرهنگ و فرهنگ‌سازی در تلویزیون کودک ارتباط بین نسل‌ها می‌باشد زیرا این امر باعث ارتباط فرهنگی می‌شود و یکی از مهمترین وظایف تلویزیون کودک جلوگیری از قطع فرهنگی است. برنامه‌های مستند -

گزارشی که افراد مسن از خاطرات خود رو به دوربین برای کودکان و نوجوانان از نوروز می‌گفتند. البته کودک و نوجوانان در صحنه حضور نداشتند و همین امر از انرژی برنامه کم می‌کرد. زیرا حضور کودک و نوجوان در برنامه و سؤال و جواب باعث تعاملی شدن برنامه می‌شد و تعاملی شدن هم باعث تولید انرژی بیشتر در برنامه‌های کودک و نوجوان می‌شود.

شبکه‌های تلویزیون کودک و نوجوان در تمام دنیا، شبکه‌هایی خاص هستند که نیاز به نیروی برنامه‌ساز، متخصص و آموزش دیده و آشنا به دنیای کودک و نوجوان و تلویزیون دارد. نیاز به این آموزش‌ها در شبکه بهارستان هم در سطح کلان و هم در سطح خرد مشاهده می‌شود. در سطح کلان آموزش‌های پرسنل این شبکه در مورد اصول فنی تلویزیون، پخش و اصول و قواعد تولید تلویزیونی و در سطح خرد شامل شناسایی مخاطب کودک و نوجوان و نیازهای این مخاطب از تلویزیون است. شبکه بهارستان مثل همه شبکه‌های کودک و نوجوان دنیا شبکه‌ای مخاطب محور است و شناسایی این محوریت یعنی کودک و نوجوان و چگونگی جلب توجه آنان و اثرگذاری تلویزیونی مثبت بسیار مهم است. این آموزش‌ها در سطح خردتر شامل کادر و کادربندی ویژه برنامه‌های کودک، آموزش برگشت به دوران کودکی و شناخت کودک و سادگی دنیا و زندگی او می‌شود. زیرا باعث همذات پنداری بیشتر کودک و نوجوان با برنامه‌های تلویزیون می‌شود و تاثیر پذیری بیشتری خواهد داشت. شبکه بهارستان نیاز به آموزش‌های اولیه چون کادربندی صحیح، صدابرداری بهتر و حرفه‌ای‌تر و نورپردازی مناسب‌تر به خصوص در فضاهای برنامه‌های تولیدی در شبکه بهارستان است. اگر برنامه‌های تامینی را از این شبکه حذف کنیم و شبکه بهارستان را با کارهای تولیدی‌اش بسنجیم، این شبکه، شبکه‌ای بدون استاندارد تلویزیون جهانی کودک خواهد بود.

ایجاد هیجان مثبت، تحرک، سرزندگی و شادابی جزء اصول اولیه برنامه‌های شبکه تخصصی کودک و نوجوان است. در برنامه‌های خارجی مثل مجموعه‌های انیمیشن پر تحرک، فیلم‌های سینمایی اکشن آمریکایی و برخی فیلم‌های سینمایی هندی که از شبکه بهارستان پخش می‌شود هیجان کاذب وجود دارد. در مسابقات ورزشی و رقابتی که تولید داخل است این هیجان طبیعی‌تر و آرام‌تر است، اما انرژی برنامه‌های تولیدی بهارستان به نسبت برنامه‌های خارجی که درصد بیشتری از جدول پخش را تشکیل می‌دهند، آنقدر نیست که بتواند ایجاد هیجان لازم را داشته باشد. به نظر می‌آید کدها و نشانه‌های ایجاد هیجان در برنامه‌ای تولیدی بهارستان نیاز به تحقیق دارد.

در تاجیکستان کودکان مهاجر ایرانی، افغان، ترک، چینی، ازبک و روسی زندگی می‌کنند. یکی از اصول مهم فرهنگی و برنامه‌سازی تلویزیون کودک و نوجوان در سطح جهانی، توجه به کودکان مهاجر، تنوع فرهنگی و تعامل فرهنگی می‌باشد. این موضوع آنقدر مهم است که در سال ۲۰۱۰ برنامه سازان کودک و نوجوان تلویزیونی دنیا در مونیخ به این موضوع پرداختند. محقق نیز به عنوان یک تهیه کننده تلویزیونی کودک و نوجوان در این کنفرانس حضور داشت. عنوان این کنفرانس آموزشی: *different And The Same* بود. با توجه به زیاد شدن مهاجرت و ارتباط‌های بین‌المللی کودکان و نوجوانان مهاجر، نیاز به توجه و برنامه‌سازی ویژه در شبکه‌های تلویزیونی و تخصصی کودک و نوجوان دنیا در این زمینه رو به رشد است. زیرا باعث تعامل و ارتباط فرهنگی خواهد شد. تلویزیون بهارستان به این مهم توجه نکرده‌است، این توجه هنگامی ضروری تر می‌شود که کودکان و نوجوانان تاجیک و افغان و ایرانی زبان مشترک دارند و از یک فرهنگ و قوم و نژاد هستند. و همین امر موضوع را ضروری تر می‌کند، زیرا کودکان تاجیک را با نیاکان آشنا می‌سازد و از کودکان ایرانی و افغان نیز در برنامه‌سازی برای این آشناسازی استفاده می‌کند و همین امر زمینه تعامل

بیشتر است. این توجه در سطح فرهنگی بسیار مهم است، زیرا به کودکان مهاجر آموزش می‌دهد در اقلیت بودن و با جمع بودن چگونه است، فرهنگ جامعه جدید چگونه است و چه طور می‌شود فرهنگ تعاملی داشت، تنوع در سطح ظاهر چیست؟.

۲،۳. نقش برنامه‌های هنری تلویزیون بهارستان تاجیکستان در فرهنگ‌پذیری کودکان

تلویزیون به عنوان مهمترین رسانه تصویری نقشی محوری در ساخت هنرهای تصویری و انعکاس دیگر هنرهای موجود در جامعه در قالب برنامه‌های تلویزیونی دارد. این امر هم منجر به انتقال داشته‌های فرهنگی می‌شود و هم میزان نقش تربیتی آن از دیگر برنامه‌های آموزشی تلویزیون بیشتر است. در ادامه نقش این برنامه‌ها در تلویزیون بهارستان بررسی شده است.

یکی از مهمترین شاخصه‌های جذب کودک و نوجوان به تلویزیون شعر و ترانه و موسیقی است، که در بخش تلویزیون کودک به آن پرداخته شد. در تلویزیون بهارستان شعر و ترانه و موسیقی حضور مؤثر و مهم دارد. اما اغلب ویژه بزرگسالان است. کمتر ترانه و سرود ویژه کودک و نوجوان با ملودی‌های سنتی شنیده می‌شود. یکی از اعتراضات ضیائیان (روشنفکران) تاجیکستان نسبت به شبکه کودک نبودن شش مقام در بخش موسیقی و ترانه در این شبکه است. موسیقی سنتی تاجیکستان ترکیبی از فرهنگ نژادها و قومیت‌های این خلق است. موسیقی از عمق حکمت خلق شکل یافته‌است و پیش از همه به فکر و ادراک مردم تعلق دارد. از این رو موسیقی سنتی تاجیکستان از جمله نادرترین دستاوردهای فرهنگ تاجیکستان محسوب می‌شود. در این موسیقی خصوصیات حیات اجتماعی و اقتصادی، نمایه‌های معنوی، آرزوها و آمال و شناخت مردم تاجیک انعکاس یافته است. در برخی از ترانه‌های تولیدی کودک در تاجیکستان کلمات خواننده کودک مفهوم نیست، مثل ترانه‌ای که جوجه دختر بچه‌ای بیمار می‌شود و او به بیمارستان زنگ می‌زند، فقط کلمه الو الو مفهوم است. شنیدن کلمات در ترانه برای کودک مهم است زیرا القای کلی مفهوم با تک تک کلمات ترانه منتقل می‌شود. ترانه ویژه نوجوان که در تلویزیون بهارستان تولید شده باشد دیده نشد. آموزش بخش مهمی از تلویزیون کودک است. در تلویزیون بهارستان آموزش‌ها در برنامه‌های خارجی در سطح مستندهای تلویزیونی و ترانه‌های آموزش زبان انگلیسی است. در برنامه‌های داخلی آموزش کاردستی، آشپزی و تردستی است. آموزش الفبای نیاکان، مشاعره در جهت آموزش شعر و ادبیات که ظرفیت بسیاری دارد، وجود ندارد. آموزش‌های کمک درسی هم نیست، هر چند مستندهای تأمینی ساخت وسایل که در تعداد بسیار و تکرار شونده مدام از تلویزیون بهارستان پخش می‌شود، می‌تواند به آموزش کمک درسی یاری رساند.

۳،۳. خانواده در تلویزیون بهارستان

خانواده در تلویزیون بهارستان، خانواده‌ای است که در برنامه‌های تأمینی و خارجی دیده می‌شود. تولید فیلم‌های داستانی، مجموعه‌های داستانی و فیلم‌های سینمایی تاجیکی ویژه کودک و نوجوان در این شبکه وجود ندارد. به همین دلیل از پتانسیل این برنامه‌ها در جهت ترویج خانواده سالم به صورت غیر مستقیم بهره‌ای برده نمی‌شود. در گفتگویی که با خانم زیور دولت آوا مدیر تلویزیون بهارستان در سال ۲۰۱۲ انجام شد، وی اظهار داشت: تلویزیون بهارستان

تلویزیون خانوادگی است و سعی می‌کند این امر مهم را اجرا کند. اما براساس مشاهدات محقق، در برنامه‌ها به غیر از چند وله میان برنامه) و گزارش و گاه مستندهایی در این زمینه که تولید تاجیکستان باشد، بقیه برنامه‌هایی که خانواده نقش اساسی دارد، تأمینی و خارجی است. برنامه داستانی ویژه کودک و نوجوان که خانواده دور یک سفره نشسته باشند و باهم غذا بخورند، دیده نشد. یا خانواده با هم برای مشکلی راه حل بیابند یا اینکه جزئیات زندگی کودک و نوجوان تاجیک را پشت سر بگذارند، دیده نشد. از آنجا که تاجیکستان کشوری است مهاجرساز، مردان و زنان تاجیک اغلب برای کار و تأمین معیشت به روسیه مهاجرت می‌کنند و همین امر لطمه فراوانی به خانواده‌ها میزند، زیرا باعث جدائی والدین می‌شود. تلویزیون بهارستان می‌تواند یکی از مهمترین مراجع برنامه‌سازی جهت ترویج خانواده سالم و معیارهای آن باشد. پیوندهای خانوادگی برای افراد، بیمه اجتماعی فراهم می‌سازد و به ویژه در روزگار سختی از افراد خانواده حمایت می‌کند. خانواده برای افراد یک سپر حفاظت کننده است (ساروخانی، ۱۳۸۷: ۱۰۰). تحقیقات نشان می‌دهد کودکانی که بینندگان منظم نمایش‌های خانوادگی هستند، از کودکانی که کمتر این نمایش‌ها را می‌دیدند نظرات مثبت تری درباره ماهیت دلگرم کننده، زندگی خانوادگی داشتند (بری و جیم مک آلر، ۱۳۸۰: ۱۲۲). به نظر می‌رسد تلویزیون بهارستان تلویزیونی با فقدان رمانتیک خانواده تاجیک است. بستمن می‌گوید: هنگامی که بین آموزه‌های کودک از خانواده و تلویزیون مغایرت به وجود آید، متأسفانه کودک از تلویزیون بیشتر متاثر می‌شود تا خانواده (بستمن، ۱۳۷۸: ۱۵۹).

۴.۳. شغل در تلویزیون بهارستان

می‌توان گفت موقعیت شغلی فرد، بعد از نقش جنسیتی، مهمترین و سرنوشت سازترین نقش اجتماعی است. تأکید بر این نکته ضروری است که جنسیت حتی در زمان حاضر تأثیر بسیار مهمی در انتخاب شغل و همچنین ثبات و موفقیت شغلی دارد (گیدنز، ۱۳۸۲: ۱۶۷). برخی از مشاغل مختص مردان و برخی ویژه زنان تلقی می‌شوند، در میان طیف وسیعی از مشاغل نیز که در وسط قرار می‌گیرند، گرایش یک جانبه‌ای به سوی مردان مشاهده می‌شود. تلویزیون کودک و نوجوان در هر جای دنیا باید به این مهم توجه نماید. تلویزیون بهارستان در معرض مشاغل، تفکیک، چگونگی رسیدن به این مشاغل برای کودک و نوجوان تاجیک کمتر برنامه‌ای تولید کرده است. در صورتی که یکی از مهمترین وظایف تلویزیون بهارستان توجه به راهنمایی شغلی کودکان و نوجوانان برای آینده است.

۵.۳. محیط زیست و سلامتی در تلویزیون بهارستان

کودک می‌تواند از حساسیت محیطی برخوردار شود. محیط زیست را غنیمت شمارد و از آلودن آن اجتناب کند، از ارزیابی محیط زیست لذت ببرد به همان نسبت از آلودگی محیط زیست ناراحت شود. از نشانه‌های توجه کودک به محیط زیست: آیا در عمل به ریختن زباله در محیط می‌پردازد؟ آیا در عمل گل و گیاه را نابود می‌کند؟ آیا از بو و زیبایی گل‌ها لذت می‌برد؟ آیا با دیدن کودکی که محیط را آلوده می‌کند ناراحت می‌شود؟ تا چه حد؟ آیا به رعایت محیط زیست توجه می‌کند؟ (ساروخانی، ۱۳۸۷: ۱۲۶). در تلویزیون بهارستان مستندهایی در ارتباط با طبیعت و دیگر کشورها به صورت تأمینی و مستندها و گزارش‌هایی از طبیعت تاجیکستان به صورت تولیدی پخش می‌شود. وله‌ای مشخص در ارتباط با ریختن زباله در میان برنامه‌ها مدت‌هاست به صورت روزانه در تلویزیون بهارستان تکرار می‌شود.

برنامه‌های گفتگو محور نوجوان هم به طبیعت تاجیکستان و گل‌ها و گیاهان شفابخش و خاصیت آنان همه روزه اشاره می‌کند که برخاسته از طبیعت دوستی تاجیکان است و قابل تقدیر است.

آیا کودک به سلامتی خود می‌اندیشد؟ آیا از انجام اعمالی که سلامتی را به خطر می‌اندازد اجتناب می‌کند؟ آیا می‌داند تناسب اندام درست کدام است؟ آیا می‌دانند کدام غذا یا عمل با سلامت جسمانی منافات دارد؟ آیا توجه به سلامت را به دیگران توصیه می‌کند؟ (ساروخانی، ۱۳۸۷: ۱۲۹). در برنامه‌های تولید داخل تاجیکستان که بیشتر مستند و گزارش و برنامه‌های گفتگو محور هستند به این موضوعات توجه می‌شود، اما در برنامه‌های تأمینی مثل فیلم‌های سینمایی، مجموعه‌های داستانی و انیمیشن‌ها که توجه بیشتر کودکان را هم جلب می‌کند، موارد و مشکلاتی وجود دارد که اغلب با همان مشکلات بدون هیچ ممیزی ویژه تربیتی کودک و نوجوان از تلویزیون بهارستان پخش می‌شود. به عنوان مثال فیلم سینمایی در ۱۵ ژانویه ۲۰۱۳ حدود ساعت ۱۹ از تلویزیون بهارستان پخش شد که در کل فیلم حدود ۷ مورد خشونت نسبت به جسم خودش و محیط اطراف و شخصیت اصلی توسط خودش دیده شد. این گونه صحنه‌ها در فیلم‌های دیگر نیز به شکل‌هایی چون: آزار رسانی جسمی به خود و دیگران، انجام کارهای خطرناک و مواردی از این گونه رفتارها دیده شده است که برای کودک و نوجوان خطرناک است و در دراز مدت نمایش مداوم آنان مشکل ساز خواهند شد. ویژه برنامه‌هایی در مورد تغذیه صحیح گیاهان شفابخش و ورزش که به سلامتی جسم توجه و تأکید دارد و در شبکه کودک و نوجوان بهارستان پخش می‌شود از محاسن این شبکه است.

یکی از مهمترین اصول زندگی سالم رعایت اصول صحیح انتخاب مواد اولیه پخت و پز و آشنایی با خواص آن است. یا اینکه مناسب‌ترین خوراکی‌ها در فصول مختلف چه هستند؟ چه گونه پخته می‌شوند؟ یکی از بهترین بخش‌های تلویزیون بهارستان آشنایی کودکان و نوجوانان با امور تغذیه و آشپزی است. آموزش آشپزی در این شبکه یکی از این مجموعه‌ها است. نوجوان پسر و کارشناس آقا انتخاب شده‌اند که به نظر می‌رسد در جامعه رو به رشد تاجیکستان انتخاب خوبی است، زیرا هنوز در تاجیکستان مردان این تفکر را دارند که امور خانه و آشپزی فقط از وظایف زنان و دختران است.

۳.۶. اعتماد به نفس و تلویزیون بهارستان

منظور از اعتماد به نفس آن است که کودک تاجیک قبل از همه خود اتکائی بیاموزد، در راه رسیدن به هدف قبل از همه به تلاش فردی و توان خویش بیندیشد. نیروهای دیگر را در خدمت توان خویش به کار گیرد. کودک و نوجوان باید بتواند توان بالقوه خویش را به بالفعل تبدیل کند و قسمتی از این آموزش را با تلویزیون کودک و همراه با مدرسه و خانواده و اجتماع بیاموزد. در تلویزیون بهارستان چگونه به کودکان و نوجوانان اتکا به خویش و یاری رساندن به خویش و دیگران توسط برنامه‌ها آموزش داده می‌شود؟ از آنجا که کودکان و نوجوانان اعتماد به نفس را از طریق شخصیت‌های داستانی و به صورت غیر مستقیم یاد می‌گیرند، بیشتر آموزش اعتماد به نفس در تلویزیون بهارستان از طریق شخصیت‌های فیلم‌ها و سریال‌های آمریکایی و روسی است و در خصوص آموزش اعتماد به نفس جای فیلم‌ها و سریال‌های تاجیکی، خالی است.

هدف تلویزیون کودک و نوجوان تربیت انسانی خلاق و آفریننده است، در برنامه‌های کاردستی، مستندها و امور هنری به آفرینندگی و خلاقیت کودک و نوجوان کمک می‌شود. این برنامه‌ها در شبکه بهارستان نسبتاً دیده می‌شود. عقاید قالبی درباره جنسیت^۱ ممکن است نقش‌هایی را که زن و مرد می‌توانند در جامعه‌ای ایفا کنند، محدود سازد. پرورش این عقاید در اذهان کودکان از طریق فرآیند یادگیری صورت می‌گیرد. این نوع یادگیری جنبه‌ای از یادگیری اجتماعی محسوب می‌شود که برای پرورش افرادی سازگار شده‌اند که بتوانند در بزرگسالی خود را با هنجارهای اجتماعی به خوبی وفق دهند (بری و جیم مک آلر، ۱۳۸۰: ۱۰۹). با این اوصاف اهمیت تلویزیون بهارستان در شکل دادن این ایده‌ها درباره جنسیت چیست؟ قالب واژه‌های جنسیتی را تشدید یا تعدیل می‌کند؟

۷،۳. دختر و پسر و تلویزیون بهارستان

در تاجیکستان دختران بیشتر از پسرها دوست دارند مدرسه را ترک کنند. دخترها بیشتر تمایل دارند بعد از اتمام کلاس نهم کار کنند. در برخی نظرات مادران تاجیک نقطه اصلی این تصمیم‌گیری دخترها را از نگاه پدران می‌دانند. آن‌ها به دخترها و تحصیلات آن‌ها نسبت به پسرانشان توجهی ندارند. مشکلات اقتصادی نیز یکی از دلایل ترک مدرسه است (Moshiri, ۲۰۱۱) طرح مسائل ویژه دختران در برنامه‌های تولیدی بهارستان کمتر دیده شد، جامعه روبه رشد تاجیکستان برای آینده‌ای بهتر و فرهنگی غنی‌تر که از امور بنیادی فلسفه تلویزیون کودک است، باید به مسائل ویژه دختران نگاهی تخصصی داشته باشد.

از آنجا که فطرت و زندگی دخترها و پسرها با هم تفاوت دارد، برنامه‌سازی برای آنان نیز متفاوت است، اهمیت این موضوع در تلویزیون‌های کودک و نوجوان دنیا روز به روز بیشتر می‌شود، این موضوع باعث توجه برنامه‌سازان کودک و نوجوان دنیا در سال ۲۰۰۸ در مونیخ نیز شد، این کنفرانس و آموزش تحت عنوان To Be Girl And Boy به تفاوت رسانه‌ای دخترها و پسرها می‌پرداخت. مخاطب‌های دختر در همذات‌پنداری رسانه‌ای اغلب شخصیت‌های رسانه‌ای را با تصورات خود می‌آمیزند، فانتزی دخترها ارتباط ویژه‌ای را با رسانه‌ها نشان می‌دهد اغلب آن‌ها به افسانه پروری می‌پردازند (کوتز، ۲۰۱۰: ۷). بسیاری از ویژگی‌ها از تصویرسازی ذهنی چه دختر و چه پسر با دیدن تصویر تلویزیونی دوباره تفسیر می‌شود. دخترها و پسرها فقط لحظاتی را از رسانه‌ها برداشت می‌کنند که در آن‌ها می‌توانند خود را قدرتمند و قوی تصور کنند. در این خصوص خلاقیت کودک و نوجوان بسیار بالا است و نباید نتایج حاصل از آن را در آینده زندگی کودک و نوجوان دست کم گرفت. اما علی‌رغم تمام این خلاقیت‌ها در رابطه با رسانه‌ها رد پای تاثیر تلویزیونی در ذهن کودک و نوجوان در ردیف مهمتری قرار می‌گیرد. روش بازسازی کردن پسرها در دنیای ساختگی از تصاویر تلویزیونی تسلط و چیرگی است و این چیرگی را با بازی‌های جنگی و انتخاب اسباب بازی‌های جنگی نشان می‌دهند (کوتز، ۲۰۰۸: ۱۰). روش دخترها اغلب به شیوه فانتزی است، یعنی اغلب تصویر ذهنی که تلویزیون برای دختران به وجود می‌آورد، خیال‌پردازانه و سمبلیک است. جنبه‌هایی که از تصویر ذهنی پسرها و دخترها یاد شد، جنبه‌هایی است که مستلزم توجه برنامه‌سازان کودک و نوجوان است و نیازمند بهینه‌سازی در برنامه‌های امروز تلویزیون کودک و نوجوان است.

^۱ sex stereotype

یکی از مهمترین مسائل زندگی کودکان که به مرز نوجوانی رسیده‌اند، آشنایی با زمان بلوغ است. اختلافاتی که بین زمان کودکی و نوجوانی و بلوغ است، باید به تفکیک با توجه به قالب‌های برنامه‌های تلویزیونی برای دختران و پسران تفسیر شود. در دوران بلوغ بحران روحی و عاطفی نوجوان را دربر می‌گیرد، که گاه منجر به پرخاشگری می‌شود. در محتوای برنامه‌های بهارستان بحثی پیرامون بلوغ مشاهده نشد، در حالی که این دوران به دلیل تعارض نوجوان با دنیای درون خودش و اطرافیان، خانواده، جامعه و مدرسه یکی از مهمترین مراحل است که اگر به سلامت گذر نکرده باشد برای آینده مشکل‌ساز خواهد بود. در جمع بودن یا تنهایی، احساس‌های متضاد درباره دانستن و ندانستن و فهمیدن و نفهمیدن، استقلال و وابستگی، زیبایی و زشتی و همه این‌ها احساس‌هایی متضاد است که نوجوان به هدایت در این زمینه نیاز دارد. نوجوانی مرز میان کودکی و بزرگسالی است. نوجوان نه کودک است نه بزرگسال، مرز بلوغ است و همین تعارضات مختلفی در مورد فیزیک و روح و روان و امور اجتماعی و خانوادگی برای نوجوان به وجود می‌آورد. تفکیک ساعات پخش و برنامه‌های ویژه نوجوان نوعی احترام به او می‌باشد. تلویزیون بهارستان مجموعه‌های ترکیبی نسبتاً خوبی مثل: "من من" و "یک ساعت" برای نوجوان دارد. مجموعه‌های ترکیبی مورد توجه نوجوانان هستند، اما کندکتور خاص و زمان ویژه نوجوانان بصورت مجزا در شبکه بهارستان وجود ندارد. کندکتور، باید به خردسال و کودک و نوجوان تفکیک شود.

۸.۳. برنامه‌های انگیزشی در تلویزیون بهارستان

پخش اخبار در تلویزیون بهارستان؛ بخش قابل توجه و مهمی است، و قاعدتاً باید در راستای اهداف شبکه کودک و نوجوان باشد. اگر در انتخاب و پخش این اخبار دقت نشود، بیشترین خسارت را به ذهن کودکان و نوجوانان وارد می‌کند. نیل پستمین می‌گوید: بزرگترین میزان این خسارت را باید در ذهن نوجوانان و جوانانی جستجو کرد که انگیزه و احساس و همچنین کاوش و نگرش آنها به این جهان و مسائل آن عمدتاً توسط تلویزیون شکل می‌گیرد، وقتی که این گروه سنی از انسان‌ها اخبار تلویزیون را نظاره می‌کنند، بیش از هر گروه دیگر از انسان‌ها به درون این معرفت شناسی کشانده می‌شوند که هر چه تلویزیون درباره خشونت، قتل و جنایت می‌گوید غلوآمیز است و در هر صورت نباید آن را جدی گرفت (پستمین، ۱۳۷۸: ۲۲۹). آنچه از بازبینی اخبار شبکه بهارستان برمی‌آید این که معرفت اضافه شده از این بخش به کودکان و نوجوانان معرفت دولتی است و بیشتر نشر اخبار در ارتباط با امور دولتی است تا اخبار در مورد کودکان و نوجوانان.

آیا تلویزیون بهارستان این توان را دارد که بر انگیزه تاثیر بگذارد؟ آیا برنامه‌هایش آنقدر قدرت دارند که این مهم را انجام دهند؟ یا شخصیت کودک و نوجوان تاجیک و محیط خانوادگی او این مهم را یاری می‌رساند؟ تلویزیون بهارستان برای ایجاد انگیزه مثبت در مخاطبان خود، در کنار آموزش به کودکان باید چگونگی استفاده از تلویزیون کودک و نوجوان را هم به والدین آموزش دهد، و به آنان آموزش دهد که در کنار فرزندان چگونه و چه طور یاری رسان ایشان باشند تا تأثیرات مثبت و انگیزه مثبت را از تلویزیون بهارستان فراگیرند. ساخت مجموعه‌های داستانی، مستند و گفتگو محور و کارشناسی در این زمینه بسیار یاری‌رسان است.

نتیجه‌گیری

آنچه در برنامه‌های تلویزیون بهارستان دیده شده، در خلال مصاحبه‌های حضوری، تحلیل محقق و در مقایسه با الگوهای موفق، نشان می‌دهد این تلویزیون از سنجیدگی و پختگی لازم در خصوص فرهنگ‌سازی برای کودکان و نوجوانان برخوردار نیست. از یک سو برنامه‌های تلویزیون بهارستان و تهیه‌کنندگان آن از آموزش‌های لازم برای تهیه برنامه‌های تلویزیونی برای کودکان و نوجوان برخوردار نبوده‌اند. این آموزش‌ها شامل شناخت کودکان و نوجوانان از ابعاد جسمانی، روانی، فرهنگی و ارزشی است. از سوی دیگر برای تهیه برنامه‌ها نیز مجال چندانی برای اندیشیدن وجود ندارد و شتاب تولید و پخش برنامه‌های تلویزیونی به آموزش مهارت‌های جدید کمتر مجال می‌دهد. ارائه پیشنهادهایی برای تولیدات تلویزیونی مناسب‌تر در تلویزیون بهارستان می‌تواند راهگشای این مسئله باشد. در ادامه به این پیشنهادات ارائه شده است. ۱. تمرین تئوری و عملی: استفاده از زبان، شخصیت، داستان و موزیک. این دستور العمل قابل استفاده برای ارتباط بهتر با کودکان است. ۲. برای نوزادان تا سن ۶ سال زبان ساده استفاده کنید، کلمات حساس را شرح بدهید همراه ریتم و آواز با شخصیت‌های انسانی و حیوانی. ۳. از معماهای ساده و شعر و لطیفه با زبان ساده برای برقراری ارتباط بهتر استفاده شود. ۴. برای کودکان ۷ تا ۱۰ سال داستان‌هایی درباره دوستی و مهارت‌های جدید مطرح شود. ۵. بررسی و نقادی پیشرفت مهارت، از اتفاقات و فرصت‌های روزانه برای آزمون و ارزش‌ها و فکر کردن کودکان و نوجوانان استفاده شود. ۶. برای نوجوانان ۱۱ تا ۱۴ سال از قهرمانان مثبت و داستان‌هایی برای تعامل بیشتر و توجه به خانواده استفاده و از تلویزیون برای راهنمایی امور تجربی مثل انتخاب‌های زندگی، بهداشت و سلامت استفاده شود.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

فهرست منابع و مآخذ:

- ایمان، محمد تقی؛ مرادی، گلمراد. (۱۳۸۸). "بررسی رابطه بین راهبردهای فرهنگ پذیری و سلامت روانی در میان مهاجران: نمونه موردی شهر کرمانشاه". جامعه شناسی کاربردی، شماره ۲۲، ۱۷۰-۱۴۷.
- انورالخولی، امین الشیخ. (۱۳۸۱). جامعه شناسی ورزشی، ترجمه حمیدرضا شیخی، تهران: سمت.
- بری، گونتر؛ جیل مک، آلر. (۱۳۸۰). تلویزیون کودک. نصرت فتی، چاپ اول، تهران: صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران (سروش).
- بیان معمار، سید احمد. (۱۳۷۹). "تلویزیون و آثار تربیتی". پژوهش‌های فلسفی-کلامی، شماره ۴، ۱۰-۱.
- پارسمهر، مهربان. (۱۳۸۸). جامعه ورزش. یزد: انتشارات دانشگاه یزد.
- پستمن، نیل. (۱۳۷۸). زندگی در عیش. مردن در خوشی. ترجمه صادق طباطبایی، تهران: انتشارات اطلاعات.
- روح الامینی، محمود. (۱۳۹۰). زمینه فرهنگ‌شناسی. چاپ دهم. تهران: انتشارات عطار.
- حسینی، حسن. (۱۳۸۸). زیبایی‌شناسی و فلسفه رسانه، تهران: مهر نیوشا.
- ساروخانی، باقر. (۱۳۸۷). کودکان و رسانه‌های جمعی، تهران: اداره کل پژوهش و آموزش سیما.
- جوکار، قاسم. (۱۳۸۶). "بررسی تأثیر تلویزیون بر کودکان". معرفت، شماره ۱۱۷، ۲۴-۱۳.
- قاسمی، حمید؛ کشکر، سارا. (۱۳۹۱). "میانی اجتماعی فرهنگی ورزش". تهران: انتشارات نشر ورزش.
- کاشف، سیدمحمد. (۱۳۹۰). مدیریت اوقات و تفریحات سالم. تهران: انتشارات مبتکران.
- کوتز، مایا. (۲۰۱۰). تنوع و تشابه و تلویزیون کودک. الهه کسمایی، مونیخ: IZI
- کوتز، مایا. (۲۰۰۸). دختر و پسر بودن. الهه کسمایی، مونیخ: IZI
- گیدنز، آنتونی. (۱۳۸۲). فراسوی چپ و راست، محسن ثلاثی، چاپ اول، تهران: نشر علمی.
- یونیسف. (۲۰۱۲). اصول مبتنی بر اخلاق در مورد کودکان. تهران: ایران.

Moshiri, L. (۱۱۱). Impact of Labour Migration on Children left behind in Tajikistan. Doushanbeh, Tajikistan: Unicef, Oxford policy Management.

Moses, S., & Abdakahhor, A. (۱۱۱). Television and Radio in Tajikistan on the Historic Route. Tajikistan - Dushanbe: ER-graph.